
Höga toppinkomster – något att bry sig om?

Forskare som studerar fördelningen av inkomster mellan individer och hushåll har av tradition antingen fokuserat på den övergripande fördelningen av inkomster eller på den allra lägsta delen av fördelningen, de fattiga. Gini-koefficienten har blivit ett välbekant mått på den övergripande fördelningen av inkomster. Detta mått är särskilt känsligt för förändringar i mitten av fördelningen och mindre känsligt för vad som händer i fördelningens svansar. Fattigdomsforskare arbetar med mått som andelen fattiga i befolkningen – dvs andelen med inkomster under en viss fattigdomsgräns – och fattigdomsgap – dvs det inkomstbelopp som måste överföras till de fattiga för att de skall nå upp till den kritiska fattigdomsgränsen.

Under de senaste åren har emellertid ledande inkomstfördelningsforskare – som nestorn på området engelsmannen Anthony Atkinson och det unga franska stjärnskottet Thomas Picketty – uppmärksammat den allra högsta delen av fördelningen. De undersöker t o m så exklusiva delar av befolkningen som den högsta percentilgruppen och den tusendel av befolkningen som har de allra högsta inkomsterna.

Man kan fråga sig varför man skall bry sig om hur mycket så små grupper av befolkningen tjänar. Själv har jag, från privata etiska utgångspunkter, tonat ned betydelsen av den högra svansen i inkomstfördelningen. Det viktigaste – har jag tyckt – är att undvika att individer och familjer får så låga inkomster i förhållande till det stora flertalet att de inte kan delta i samhällslivet på ett någorlunda rimligt sätt; att de av ekonomiska skäl känner sig utanför samhällsgemenskapen. Så länge fördelningspolitiken lyckas undvika

sådan fattigdom har det inte så stor betydelse vilka inkomster en liten minoritet i toppen av fördelningen kommer upp till.

Denna uppfattning har nog inte delats av alla och kvällspressens intresse för samhällets höginkomsttagare – särskilt näringslivets toppar – måste nog tolkas som att alla inte delar mina fördelningspreferenser. Atkinson och hans kolleger menar också att det finns flera skäl att studera också den allra översta delen av fördelningen. Det argument som gjort starkast intryck på mig är risken för "elite separation", att en liten exklusiv grupp tjänar så mycket att de får råd att separera sig från övriga samhället. Extremt höga inkomster ger dem råd att avstå från mycket av den gemensamma servicen och i stället köpa egen sjukvård, egna skolor och kanske också leva i särskilt skyddade områden.

Att det i vissa länder finns påtagliga risker för en sådan utveckling framgår också klart av den senaste forskningen om toppinkomster. Särskilt 1900-talets utveckling i USA – som i ett omfattande empiriskt dataarbete nyligen dokumenterats av Thomas Picketty och Emmanuel Saez, se *Ekonomisk Debatt* 2002:1 – är minst sagt dramatisk. De visar att det i mitten av förra seklet kring andra världskriget skedde en ganska snabb utjämning och då sjönk också den högsta percentilgruppens andel av de samlade inkomsterna rejält. Men från slutet av 1970-talet har utvecklingen vänt igen; den högsta percentilgruppens andel av de totala inkomsterna har sedan dess ökat från omkring 7 till drygt 14 procent. Den senare siffran är något lägre än motsvarande siffra för 1920-talet, men utvecklingen under hela seklet har ett tydligt mönster av ett U. De finner också att arbets-

inkomster idag står för en betydligt större del av toppinkomsterna än på 1920-talet då i stället kapitalinkomsterna dominerade. Utvecklingen i Storbritannien och engelskspråkiga Kanada påminner (enligt andra färskastudier) om den amerikanska, men är något mindre dramatisk. Däremot går det inte att finna någon uppgång under slutet av seklet i exempelvis Frankrike.

Hur kan man förklara fenomen som extremt höga toppinkomster? Den nyligen bortgångne Sherwin Rosen, som var verksam vid University of Chicago, har i en mycket känd uppsats utvecklat en teori för "superstars" som syftar till att förklara just extremt höga inkomster. Han menar att detta fenomen kan uppstå i en marknadsekonomi om två villkor är uppfyllda. På efterfrågesidan krävs att konsumenterna betraktar varor och tjänster som tillhandahålla av superstars som ofullständiga substitut till dem som tillhandahålls av mer medelmåttiga personer: man läser mycket hellre en bok av den främste författaren än av en medelmåttig, man lyssnar hellre på musik framförd av den främste musikern än av en medelmåttig, man föredrar att en livsviktig operation genomförs av en världsledande kirurg än av en medelmåttig, man vill hellre ha finansiella råd av en framstående bedömare av finansmarknader än av en medelmåttig, och så vidare. På utbudssidan krävs att teknologin medger att en "superstar" kan nå en stor marknad med sin produkt till en ringa kostnad. Det krävs också att den konsument som inte betalar för varan kan exkluderas från att konsumera densamma. Rosen avslutar sin uppsats med ett känt citat från 1800-talets (och det tidiga

1900-talets) store nationalekonom Alfred Marshall som försökte förklara varför den dåtida operastjärnan (Mrs Billington) bara kom upp i beskedliga inkomster: antalet personer som kan nås av en mänsklig röst är begränsat! Rosen tillägger att Mrs Billingtons inkomster var små i förhållande till den nutida motsvarigheten Pavarotti som kunnat nå en jättepublik med TV-sända konserter och sina skivor. (Att – som Stefan Hellmer beskrev i förra nummret av *Ekonomisk Debatt* – de allra sista årens möjligheter att gratis ladda ned musik från internet inneburit ytterligare en teknologisk förändring är en helt annan sak.)

Huruvida ekonomiska teorier av detta slag kan förklara den faktiska utveckling som Atkinson, Picketty, Saez med flera har påvisat återstår att se. De menar själva att faktorer som arbetsmarknadens institutioner och sociala normer behöver bakas in i förklaringsmodellen för att man skall kunna förstå de dramatiska förändringar som ägt rum under 1900-talet och de stora skillnaderna i toppinkomsternas utveckling mellan länder vilka haft tillgång till i stort sett samma teknologi. Helt klart är att nivån på toppinkomsterna i samhället är något som många människor bryr sig om och att de påverkar det samhälle vi alla lever i. Att mäta och förklara dessa toppinkomster är därför en viktig uppgift för oss nationalekonomer. En motsvarande studie av 1900-talets svenska toppinkomster skulle säkert kunna bidra med nya perspektiv till den debatt som Atkinson och hans kolleger har satt igång.

Anders Björklund